Медаль «Да шлюбу Антонія Генрыха Радзівіла і Луізы Фрыдэрыкі Прускай»

Ганна БЫЛЬ

Старшы навуковы супрацоўнік ДУ «Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж»

У маі 2013 г. нумізматычная калекцыя Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» папоўнілася копіямі 20 медалёў, прысвечаных роду Радзівілаў Мацея Радзівіла (нар. у 1961 г.). Арыгінальную калекцыю, якая складаецца з 22 медалёў, Марыя Ганна Радзівіл (нар. у 1962 г.) – жонка Мацея, атрымала ў спадчыну ад свайго прадзеда Януша Францішка (1880–1967), апошняга алыцкага ардыната, уладара Нябораўскага палаца. У чэрвені 2014 г. музейны збор папоўніўся срэбным юбілейным медалём, прысвечаным 400-годдзю валодання Радзівіламі Нясвіжам, якое прыпала на 1913 г. Такі падарунак зрабіла госця з Італіі Дыяна Марыя Караба-Радзівіл (нар. у 1953 г.), унучка апошняга нясвіжскага ардыната Леана Уладзіслава (1888–1959).

У красавіку 2015 г. Мацей Радзівіл перадаў музею яшчэ адну копію медаля, арыгінал якога быў зроблены берлінскім медальерам Абрагамам Абрамсонам (1754–1811) *(малюнак 1)* у 1796 г. з нагоды шлюбу прынцэсы Луізы Прускай (1770–1836) і Антонія Генрыха Радзівіла (1775–1833) [5, p. 54].

Малюнак 1

Гісторыя адносін Антонія Радзівіла *(малюнак 2)* з Луізай Прускай *(малюнак 3)* пачалася ў маі 1795 г., калі Радзівілы ўпершыню былі прадстаўлены каралеўскаму двару ў Белявелі, летняй рэзідэнцыі прынца Аўгуста Фердынанда. Ужо тады бацькі Антонія Генрыха пачалі задумвацца над тым, каб з дапамогай сына зблізіцца з прускім дваром, ажаніўшы яго з прынцэсай Луізай з Гагенцолернаў.

Малюнак 2

Лёс шлюбу Луізы Прускай і Антонія Радзівіла быў вызначаны. Пасля падаўлення паўстання Тадэвуша Касцюшкі ў 1794 г. і апошняга падзелу Рэчы Паспалітай у 1795 г. Антоній Радзівіл і яго бацька Міхал Геранім Радзівіл (1744–1831) падтрымлівалі планы адраджэння Рэчы Паспалітай на чале з прускай дынастыяй. У сваю чаргу гэта стварала магчымасць захавання вялікіх зямельных надзелаў на тэрыторыі Польшчы, Беларусі і Украіны, якімі валодаў бацька Антонія Радзівіла. Многія прадстаўнікі прускага каралеўскага двара актыўна віталі ідэю аб шлюбе, разлічваючы на падрымку польскай магнатэрыі на новых землях, якія ўвайшлі ў склад Прусіі пасля падзелаў Рэчы Паспалітай. Нездарма з нагоды шлюбу з сілезскага турэмнага замка стараннямі Луізы былі вызвалены ваеннапалонныя часоў паўстання Касцюшкі. Акрамя гэтага, Луізе было ўжо 26 гадоў і яна магла застацца незамужняй. Антоній і Луіза пакахалі адно аднаго.

Малюнак 3

Шлюб адбыўся 17 сакавіка 1796 г. у Берліне [3, s. 157]. Вянчанне прайшло згодна з каталіцкім абрадам, але пасля абеду яго зацвердзіў пратэстанскі пастар. Шлюб выклікаў хвалю зайздрасці да Ра-

дзівіла, і становішча маладых у берлінскім палацы не было бясхмарным. Шмат хто быў здзіўлены гэтым польска-германскім і пратэстанцка-каталіцкім саюзам [2, с. 120].

Фрыдэрыка Даратэя Луіза Філіпіна Пруская з'ўлялася дачкой прынца Аўгуста Фердынанда (1730–1813) і маркграфіні Ганны Лізаветы Луізы Брандэнбург-Шведскай (1738–1820), пляменніцай караля Прусіі Фрыдрыха II Вялікага (1712–1786). У сваіх галоўных рэзідэнцыях – Берліне, Познані і Антоніне – Луіза і Антоній прымалі шматлікіх дзеячаў культуры і навукі. У берлінскім доме ў 1796–1815 гг. Луіза трымала літаратурны салон. Яна таксама займалася дабрачыннай дзейнасцю – адкрывала прытулкі для бедных, падтрымлівала навучанне таленавітай моладзі, заснавала першую жаночую школу [1, с. 54]. Княгіня пакінула мемуары, якія былі апублікаваны жонкай яе ўнука Антонія Вільгельма Радзівіла (1833–1904) Марыяй Даротай дэ Кастэлян (1840–1915) у 1911 г. у Парыжы на французскай мове пад назвай «Луіза Пруская: сорак пяць гадоў майго жыцця, з 1770 да 1815»[4] *(малюнкі 4, 5)*. На тытульным лісце гэтай кнігі размешчаны выявы аверса і рэверса медаля ў гонар шлюбу Луізы і Антонія Радзівіла.

Прынцэса Фрыдэрыка Даратэя Луіза падаравала Антонію чатырох сыноў і чатырох дачок, дзве з іх, Луіза і Алена, памерлі яшчэ ў дзяцінстве. Згодна з сямейнай дамоўленасцю, сыны Вільгельм (1797–1870), Фердынанд (1798–1827), Багуслаў (1809–1873) і Уладзіслаў (1811–1831) былі ахрышчаны ў касцёле, а дочкі Луіза (1803–1834) і Ванда (1813–1845) – у пратэстанцкай царкве [2, с. 120,121].

Малюнак 4

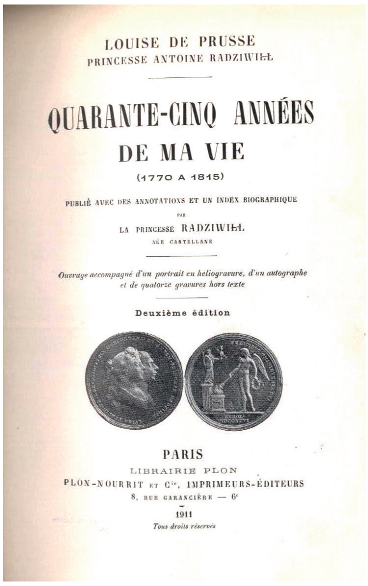
LOUISE DE PRUSSE
PRINCESSE ANTOINE RADZIWIŁŁ

QUARANTE-CINQ ANNÉES
DE MA VIE
(1770 A 1815)

PUBLIÉ AVEC DES ANNOTATIONS ET UN INDEX BIOGRAPHIQUE
PAR
LA PRINCESSE RADZIWIŁŁ
NÉE CASTELLANE

Ouvrage accompagné d'un portrait en héliogravure, d'un autographe et de quatorze gravures hors texte

Deuxième édition

PARIS
LIBRAIRIE PLON
PLON-NOURRIT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
8, RUE GARANCIÈRE — 6e
1911
Tous droits réservés

Малюнак 5

Антоній Генрых Радзівіл увайшоў у гісторыю як палітык, князь-намеснік Вялікага Княства Пазнанскага, ардынат нясвіжскі, алыцкі, а таксама таленавіты музыкант і кампазітар, аўтар музыкі да «Фауста» Гётэ, мецэнат мастацтва.

Копія срэбнага медаля ў гонар шлюбу Антонія Радзівіла *(малюнак 6)* была зроблена ў 2013 г. варшаўскім медальерам Ежы Панасюком. На аверсе знаходзяцца выявы партрэтаў Луізы Прускай і Антонія Радзівіла ў профіль, павернутыя ў правы бок, па краі – кругавая легенда: *LUISA: FERDIN[andi]. PR[incipis]. BOR[ussiae]. COADIUTRIX HERFORDENS[is]. ET A.NTON. PRINCEPS RADZIWIL* (Луіза, дачка Фердынанда, прынца Прускага, саўладальніца ў Херфордзе[1], і князь Антоній Радзівіл). На рэверсе знаходзіцца

Малюнак 6

выява Гіменэя[2] ў поўны рост з паваротам улева, мае выгляд мужчыны з крыламі, які трымае ў правай руцэ вянок, у левай – паходню, якой запальвае свяшчэнны агонь (сямейны ачаг) на алтары. Алтар упрыгожаны гірляндай з кветак, за ім знаходзіцца рэльефны пастамент, на якім стаіць багіня Гестыя[3] ў поўны рост з паваротам управа. У левай руцэ багіня трымае посах, у правай – паладый (атрыбуты багіні Афіны[4]: карынфскі шлем, эгіда[5] і дзіда). У аснове пастамента – ініцыялы медальера: *A/S* (Абрамсон), па краі – кругавая легенда: *FELICIBUS OMINIBUS IUNCTI* (злучаны шчаслівымі знаменнямі), у ніжняй частцы медаля – радковая легенда: *BEROL./ MDCCXCVI* (Берлін, 1796).

Традыцыя вырабу медалёў Радзівіламі ў гонар шлюбу вядома яшчэ з пачатку XVI ст. У нясвіжскай манетна-медальнай калекцыі ёсць два медалі да 5-годдзя шлюбу Януша Радзівіла (1579–1620)

[1] Херфордскае абацтва – жаночы манастыр, заснаваны ў 789 г. у складзе Свяшчэннай Рымскай Імперыі, які падпарадкоўваўся ў свецкіх пытаннях непасрэдна імператару і які валодаў правам тэрытарыяльнага суверэнітэту на землях, якія яму належаць, быў секулярызаваны ў 1803 г. Стрыечная цётка Луізы Прускай Фрыдэрыка Шарлота Брандэнбург-Шведская (1745–1808) з'ўлялася апошняй абацісай Херфордскага манастыра.

[2] Гіменэй – (у грэч. міф.) бог шлюбу.

[3] Гестыя – (у грэч. міф.) багіня, заступніца сямейнага ачага і ахвярнага агню.

[4] Афіна – (у грэч. міф.) багіня вайны і мудрасці.

[5] Эгіда – (у грэч. міф.) шчыт Зеўса, зроблены са шкуры казы.

Малюнак 7

Малюнак 8

і Эльжбеты Соф'і Брандэнбургскай (1589–1629) у 1617 г. *(малюнак 7)* і да шлюбу Багуслава Радзівіла (1620–1669) і Ганны Марыі Радзівіл (1640–1667) у 1665 г. *(малюнак 8)*.

Адметнасцю гэтага медаля, у адрозненне ад іншых Радзівілаўскіх медалёў, з'яўляецца зварот не да барочных алегорый (сонца, якое ўзыходзіць; арол, які хоча ўзляцець; шпага з лаўровым вянком на ёй; «Усёвідушчае Вока» і іншае), а да антычных сімвалаў.

Колькасць асобнікаў медаля ў гонар шлюбу Антонія Радзівіла і Луізы Прускай невядома. Сёння арыгіналы медаля захоўваюцца ў прыватнай калекцыі Мацея Радзівіла ў Польшчы, у літоўскага калекцыянера А. Кубілы і Дзяржаўным Эрмітажы ў Санкт-Пецярбургу.

Такім чынам, нават у канцы XVIII ст., пакінуўшы радзіму, Радзівілы працягнулі традыцыю ўвекавечвання важных сямейных падзей, у прыватнасці, шлюбу з прадстаўніцай манаршай дынастыі. Медаль з'яўляецца не толькі помнікам медальернага мастацтва, але і крыніцай гісторыі берлінскай лініі Радзівілаў. З-за рэдкасці гэтага медаля і знаходжання яго асобнікаў у прыватных калекцыях вялікае значэнне мае выраб копій для экспанавання ў агульнадаступнай экспазіцыі Нясвіжскага замка.

Крыніцы:

1. *Зварыка, І. Партрэт вядомай. Да пытання атрыбутацыі партрэта невядомай са збору Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь / І. Зварыка // Музейны веснік. – Мінск. – 2011. – № 5. – С. 53–61.*

2. *Метельский, А.А. Двенадцатый несвижский ординат: Антоний Генрик Радзивилл // Владельцы старого Несвижа / А.А. Метельский. – Минск: Беларус. энцыкл. імя П. Броўкі, 2011. – С. 120–124.*

3. *Galos, A., Nowak-Romanowicz, A. Radziwiłł Antoni Henryk / A. Galos, A. Nowak-Romanowicz // Polski słownik biograficzny. – T. XXX, z. 2. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1987. – S. 157.*

4. *Quarante-cinq années de ma vie (1770 à 1815). Publié avec des annotations et un index biographique par la princesse Radziwill, née Castellane / Louise de Prusse. – Paris: Plon-Nourrit, 1911. – 453 p.*

5. *Ruzas, V. Radvilų medaliai. Katalogas / V. Ruzas. – Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 1993. – P. 54.*